

DOI: 10.7596/taksad.v7i3.1565

Citation: Pınar, L. (2018). Kudüs Tasarısı Oylaması ve Türkiye'nin Ortadoğu'daki İmajı. Journal of History Culture and Art Research, 7(3), 683-699. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i3.1565>

Kudüs Tasarısı Oylaması ve Türkiye'nin Ortadoğu'daki İmajı

Voting of Jerusalem Proposal and Turkey's Image in the Middle East

Latif Pınar¹

Abstract

On December 6th, 2017, The United States President Donald Trump declared that the USA had unilaterally accepted Jerusalem as the capital of Israel and that he had instructed the Ministry of Foreign Affairs to move the US Embassy in Tel Aviv to Jerusalem. Right after this declaration under the leadership of Turkey a draft resolution containing criticism of the president Trump and matters related to determining the status of Jerusalem was prepared and submitted to the United Nations General Assembly for voting. This resolution proposal, titled as "Israel's Activities in East Jerusalem and Palestinian Territory under Occupation", was voted at a special session of the United Nations General Assembly on December 21st, 2017 and was adopted on the basis of 128 admission, 9 rejection and 35 noncommittal votes. The aim of this study is to examine the impact of the voting carried out in the United Nations General Assembly on the image of Turkey in the Middle East.

Keywords: United Nations, Image, Turkey, Middle East, Jerusalem proposal and international relations.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Türkiye. E-mail: latifpinar@karabuk.edu.tr

Öz

6 Aralık 2017'de Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump, Kudüs'ü tek taraflı bir şekilde İsrail'in başkenti olarak kabul ettiğine ve Tel Aviv'de bulunan Amerikan Büyükelçiliği'nin Kudüs'e taşınması için Dış İşleri Bakanlığı'na talimat verdiğine yönelik bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamanın hemen ardından Türkiye'nin öncülüğünde, Başkan Trump'ın kararının eleştirilmesi ve Kudüs'ün statüsünün belirlenmesine ilişkin bir takım hususları içeren bir karar tasarısı hazırlanmış ve oylanmak üzere Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunulmuştur. İsrail'in İşgal Altındaki Doğu Kudüs ve Filistin Topraklarındaki Faaliyetleri başlıklı bu karar tasarısı, 21 Aralık 2017'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda gerçekleştirilen bir özel oturumda oylamaya sunulmuş ve 128 kabul, 9 ret ve 35 çekimser oy neticesinde kabul edilmiştir. Bu çalışma, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda gerçekleştirilen söz konusu oylamanın Türkiye'nin Ortadoğu'daki imajına olan etkisini incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, İmaj, Türkiye, Ortadoğu, Kudüs tasarısı ve uluslararası ilişkiler.

Giriş

6 Aralık 2017'de Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump, Kudüs'ü tek taraflı bir şekilde İsrail'in başkenti olarak kabul ettiğine ve Tel Aviv'de bulunan Amerikan Büyükelçiliği'nin Kudüs'e taşınması için Dış İşleri Bakanlığı'na talimat verdiğine yönelik bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamanın hemen ardından, Türkiye'nin öncülüğünde, Başkan Trump'ın kararının eleştirilmesi ve Kudüs'ün statüsünün belirlenmesine ilişkin bir takım hususları içeren bir karar tasarısı hazırlanmış ve oylanmak üzere Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunulmuştur. İsrail'in İşgal Altındaki Doğu Kudüs ve Filistin Topraklarındaki Faaliyetleri başlıklı bu karar tasarısı, 21 Aralık 2017'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda gerçekleştirilen bir özel oturumda oylamaya sunulmuş ve 128 kabul, 9 ret ve 35 çekimser oy neticesinde kabul edilmiştir.

Bu çalışma, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda gerçekleştirilen söz konusu oylamanın Türkiye'nin Ortadoğu'daki imajına olan etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, ifade edilen oylamanın Türkiye'nin Ortadoğu'daki imajına katkı yapıp yapmadığı sorusuna cevap aranmaktadır. Çalışmanın hipotezi ise, bahsi geçen oylama Türkiye'nin Ortadoğu'daki imajına dikkate değer bir düzeyde katkı yapmıştır, şeklinde formüle edilmiştir.

İfade edilen soruya cevap verebilmek için izlenen yol haritası aşağıda tarif edildiği gibi olacaktır. Ele alınan konunun tahlil edilmesini kolaylaştırmak adına ilk olarak imaj kavramı ve bu kavramın uluslararası ilişkiler disiplini içerisindeki yeri ve önemi üzerinde kısaca durulacaktır. Hemen ardından tarihsel gelişmeler ışığında Türkiye'nin, Filistin meselesi karşısındaki tutum ve davranışları, bu tutum ve davranışların temel sebepleri ve Ortadoğu'daki imajına nasıl yansıdığı genel hatlarıyla ortaya konulacaktır. Son olarak 21 Aralık 2017'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda gerçekleştirilen Kudüs Tasarısı oylaması ve bu oylamanın Türkiye'nin Ortadoğu'daki imajına olan etkisi ayrıntılı bir biçimde analiz edilecektir.

Çalışmanın oluşturulmasında tamamen literatür taramasından yararlanılmıştır. Bu doğrultuda ele alınan konuya ilişkin derinlemesine çözümlenelerde bulunan birincil kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak belli başlı hususlarda birincil kaynakların tamamına ulaşmak mümkün olmamıştır. Mevcut yazında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda gerçekleştirilen Kudüs tasarısı oylamasının Türkiye'nin Ortadoğu'daki imajı üzerindeki etkisini inceleyen bilimsel bir eser olmadığından bu çalışma alandaki boşluğu doldurmaya yönelik özgün bir araştırma olarak tasarlanmıştır.

İmaj Kavramı

İmge, hayal, resim, düş, görüş, düşsel görüntü gibi çeşitli kelime anlamlarına sahip olan (Eravcı, 2010: 17) imaj kavramı, genel bir ifadeyle "kişiler, hizmetler, ürünler, olaylar, düşünceler, kurumlar, uluslar ve ülkeler hakkında edinilmiş olan algı, izlenim, genel kanı ve beyinde tasarlanan kurgu" olarak tanımlanabilir (Yerdelen, 2017: 44). "Gerçekliğin yaklaşık olarak bir görsel sunumu olan" (Yazıcı, 2003: 33) ve insanların görüş ve yargılarının oluşmasında belirleyici olma niteliğini bünyesinde barındıran bu kavram, (Canbolat, 2007: 2) kitle iletişim araçlarında yaşanan gelişmelere bağlı olarak ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve ticari hayatı şekillendiren önemli bir unsur haline gelmiştir.

Nitekim son yıllarda, ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve ticari faaliyetlerin ve bu faaliyetlerin bağlı olduğu alanların tamamında, çok yönlü bir imaj üretme ve üretilen imajları etkili bir biçimde kullanma sürecinin içerisine girilmiştir (Türkkahraman, 2004: 8). Özellikle söz konusu faaliyetlerde ve bu faaliyetlerin bağlı olan alanlarda gerçekleştirilen etkinliklerin birer araç olarak imaj oluşturulmasında ve meydana getirilen imajların, kişilerin ve geniş halk kitlelerinin zihinlerine belirli bir fikrin yerleştirilmesinde kullanılması (Türkkahraman, 2004: 8) ifade edilen sürecin içerisine girilmiş olduğunu açık bir biçimde kanıtlamaktadır.

Dile getirilen sürecin etkisi altında bulunan alanlardan biri de hiç kuşkusuz uluslararası ilişkilerdir. Uluslararası ilişkilerde imaj kavramı, "herhangi bir ülkenin dış hedef kitleler tarafından algılanış tarzı, uluslararası platformda oluşturduğu genel izlenim, sahip olduğu saygınlık ve itibar, uluslararası konularda topladığı destek ve oluşturduğu sempatiye dayalı görüntülerin tümü" anlamına gelmektedir (Gültekin, 2005: 128).

Uluslararası sistemin üyesi olan bir ülkenin imajı tarih, sosyal ve kültürel yapı, gelenekler, insan dokusu, demokrasi ve insan hakları anlayışı, yönetim biçimi, adalet sistemi, liderlerin güvenilirliği, düşünce özgürlüğüne duyulan saygı, kadın hak ve hürriyetlerine verilen önem, dış politikasındaki başarı, dünya barışına karşı tutumu, ekonomik kalkınmışlık ve sanayileşme düzeyi, bilim, sanat ve teknolojideki gelişmişlik seviyesi, sahip olunan markalar ve bunların bağlı bulunduğu alanlar, ticaret ve iş dünyasının vaziyeti, istihdam yapısı, gelir dağılımındaki adalet, hayvan haklarına ve çevreye karşı olan duyarlılık, şehirlerinin planlı olup olması, iklim ve doğal güzelliklerin durumu, turizm olanakları, suç oranları gibi farklı unsurların bileşimi sonucunda oluşmaktadır (Baytekin ve Ergülşen, 2016: 15-16).

Her hangi bir ülkenin imajının diğer ülkeler nezdinde olumlu olması, o ülkenin uluslararası politikadaki etkinliğinin (Yağmurlu, 2007: 22) artması, uluslararası alanda itibar, söz hakkı ve yaptırım gücü kazanması (Baytekin ve Ergülşen, 2016: 21) ve bunlara bağlı olarak uluslararası sistem içerisinde üst düzey bir konum elde etmesi sonucunu beraberinde getirmektedir (Mazıcı ve Kodal, 2015: 965). Bu durum devletlerin, öteki devletlerin gözündeki imajını pozitif hale getirmek için yoğun bir şekilde çaba sarf etmelerine yol açmaktadır.

Günümüz dünyasında devletlerin imajlarının mevcut durumuna ilişkin kaygıları, onların dış politik tutum ve davranışlarının seyrini önemli ölçüde şekillendirmektedir (Özdemir, 2008: s. 138). Öyle ki uluslararası alanda imajlarını zedeleyecek hareketlerde bulunan, bir başka ifadeyle iki yüzlü, kayıtsız, tek yanlı ve yalnızca ulusal çıkarı endeksli dış politik tavır ve eylemler sergileyen devletler, imajlarına bir hayli zarar vermekte (Nye, 2005: 22) ve bu sebepten ötürü uzun vadede ifade edilen tavır ve eylemlerini sürdürmekten vazgeçmek zorunda kalmaktadırlar.

Her ne kadar güçlü devletler, sahip oldukları uluslararası medya kuruluşlarını etkili bir biçimde kullanarak, sözü edilen tavır ve eylemlerin neden olduğu imaj zedelenmelerini onarmaya çalışsalar da, onların bu girişimleri çoğu zaman beklenen sonuçları vermemektedir. Zira uluslararası kamuoyunun hafızasına kazınmış olan olumsuz bir ülke imajının var olan gerçekliklerin tamamen dışına çıkılarak ya da gerçeklikler çarpıtılarak olumluya çevrilmesi mümkün değildir. Bununla beraber pozitif bir imaj oluşturmak ya da negatif

olan bir imajı pozitifçe çevirmek, devletler açısından sistematik çaba gerektiren bir iştir (Baytekin ve Ergülşen, 2016: 17-19).

İçerisinde bulunduğumuz zaman diliminde devletlerin sahip olabilecekleri en değerli algı, hiç kuşkusuz güçlü, saygın, dürüst ve güvenilir bir aktör olma imajıdır (Özkan, 2015: 15). Ancak böylesine bir uluslararası imajı elde etmek devletler açısından oldukça zordur. Zira uluslararası politika dinamik bir yapı arz etmektedir ve bu yapı kimi zaman devletlerin sözü edilen şekilde bir uluslararası imaj elde etmelerine engel olacak olay ve gelişmelerin meydana gelmesine neden olabilmektedir.

Bu açıdan bakıldığında küresel sistemin üyesi olan tüm devletler her an uluslararası imajlarının zedelenmesi olasılığıyla karşı karşıyadır. Ancak bu olasılık devletlerin ifade edilen şekilde bir uluslararası imaj oluşturulmasını sağlayacak uygulamaları dış politikalarının odak noktasına yerleştirmelerine engel değildir. Dolayısıyla çok büyük bir rekabetin var olduğu bir uluslararası ortamda, devletlerin imaj yönetimi konusuna mümkün olduğunca dikkat etmeleri ve bu bağlamda en doğru stratejileri belirleyerek etkili bir biçimde tatbik etmeleri gerekmektedir.

Filistin Sorunu ve Türkiye'nin Ortadoğu'daki İmajı

Filistin sorunu, bu ülke topraklarında bir Yahudi devleti kurulması projesini hayata geçirmeyi amaçlayan ve Siyonizm olarak adlandırılan Yahudi Milliyetçiliği hareketinin ortaya çıkışıyla birlikte başlayan ve hemen hemen yüz yıldır Yahudilerle Arapların arasında sonu gelmeyen çatışmaların yaşanmasına neden olan bir meseledir (Sönmezoğlu, Güneş ve Keleşoğlu, 2015: 194). Patlak verdiği andan itibaren uluslararası politika gündemini yoğun bir şekilde meşgul eden ve Ortadoğulu devletlerin refah ve güvenliğini ciddi bir biçimde tehdit eden bu mesele, Ortadoğu'nun en önemli ve en stratejik ülkelerinden biri olan Türkiye'nin bölgedeki imajının şekillenmesinde etkili olan unsurların başında gelmektedir.

Filistin topraklarında bir Yahudi devleti kurabilmek için Osmanlı İmparatorluğu nezdinde bir takım girişimlerde bulunan ve bu girişimlerin hiçbirinde başarılı olamayan Yahudiler, Birinci Dünya Savaşı sırasında bekledikleri fırsatı yakalamışlar ve bu fırsatı çok iyi bir şekilde değerlendirerek dile getirilen devletin kurulmasına yönelik ilk siyasi başarılarını sağlamışlardır (Arı, 2008: 118-119). İngiltere'nin Filistin topraklarını kendi mandası altına alması (Şahin, Şahin ve Yüce, 2014: 112) konusunda ikna edilmesi ile elde edilen bu siyasi başarı, İngiliz Dış İşleri Bakanı Arthur James Balfour'un, sözü edilen topraklarda bir Yahudi devletinin kurulmasını kabul ettiğini Siyonist Federasyonu Başkanı Lord Rothschild'a gönderdiği mektupla bildirmesi (Armaoğlu, 2010: 252) ile somutlaşmıştır.

Balfour Deklarasyonu olarak nitelendirilen (Pappe, 2011: 51) bu mektubun ardından Siyonistler, diasporada bulunan Yahudileri Filistin topraklarına yerleşmeleri konusunda ikna etme çabası içerisine girmişler ve bu konuda oldukça başarılı olmuşlardır. Bunun neticesinde on binlerce Yahudi Filistin topraklarına göç etmiş ve böylece bu topraklarda yürütülen ulus oluşturma süreci hızlanmıştır. Nitekim Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemde başlayan ve Balfour Deklarasyonu'nu takiben yoğunlaşan göçler, (Cleveland, 2008: 282; Şahin, Şahin ve Şükür, 2015: 256) Yahudilerin Filistin topraklarında daha örgütlü ve daha sistematik bir şekilde hareket etmelerinin önünü açarak Yahudi devletinin inşa edilme vetiresini bir üst aşamaya taşımıştır.

Ancak bu göçler Yahudiler ile Araplar arasında şiddetli çatışmaların meydana gelmesine ve bu doğrultuda meselenin uluslararası bir boyut kazanarak derinleşmesine yol açmıştır. Özellikle dönemin en güçlü ülkelerinden biri olan ve Filistin topraklarını kendi mandası altında tutan İngiltere'nin, uluslararası bir boyut kazanan mesele karşısında etkili politikalar üretememesi ve Avrupa kıtasında yaşanmakta olan gerilimlerin tırmanışa geçmesi, sorunun çözüme kavuşturulmasına yönelik tutarlı adımların atılamaması sonucunu doğurmuştur (Best, Hanhimaki, Maiolo ve Schulze, 2012: 129-132). İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi

ise meselenin içinden çıkılması zor bir hal almasına ve Yahudiler ile Araplar arasında cereyan eden mücadelelerin ivme kazanmasına neden olmuştur (Sönmezoğlu, Güneş ve Keleşoğlu, 2015: 194).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından Filistin sorunu Birleşmiş Milletler'e havale edilmiştir. Birleşmiş Milletler kendisine aksettirilen meseleyi vakit kaybetmeksizin Genel Kurul'da ele almıştır. Genel Kurul yaptığı değerlendirmeler neticesinde teşkilat bünyesinde özel bir komite kurulmasını ve bu komitenin kısa bir süre içerisinde konuya ilişkin bir rapor hazırlamasını kararlaştırmıştır. (Arı, 2008: 218) Özel komite kısa bir süre içerisinde Filistin topraklarının "Filistin Arap Devleti, Yahudi Devleti ve Kudüs Bölgesi" olmak üzere taksim edilerek ya da bu topraklarda "Kudüs'ün başkent olduğu, Arap ve Yahudi devletlerinden oluşan bağımsız bir Filistin Federal Devleti" kurulmak suretiyle sorunun çözümlenebileceğini öngören raporunu Genel Kurul'a sunmuştur (Arı, 2008: 219).

Genel Kurul özel komite tarafından hazırlanan raporu incelemiş ve ifade edilen iki seçenek arasında hangisinin tercih edileceğinin belirlenmesi için yeni bir komitenin kurulmasına karar vermiştir. Birleşmiş Milletlere üye olan devletlerin temsil edildiği yeni komite, Filistin topraklarının taksim edilmesi planını üzerinde küçük değişiklikler yaparak kabul etmiş ve bir tavsiye kararı olarak Genel Kurul'a sevk etmiştir (Arı, 2008: 223). Genel Kurul, yeni komitenin taksim kararını tartıştıktan sonra oylamaya sunmuş ve gerçekleştirilen oylama neticesinde ilgili kararı kabul etmiştir. Birleşmiş Milletler'in kurucu üyelerinden biri olan Türkiye, (Esmer ve Sander, 1996: 184) bu oylamada taksim planının aleyhine oy kullanmıştır (Ataöv, 1970: 60). Türkiye'nin, Arap ülkelerinin şiddetle karşı çıktığı bu planının aleyhine oy kullanması, Ortadoğu'da (Erhan ve Kürkçüoğlu, 2013a: 637) bir nebze olsun sempati kazanmasına yol açmış ve bu bağlamda bölgedeki imajına katkı sağlamıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun her hangi bir bağlayıcılığı olmayan ve hiç bir yaptırım öngörmeyen bu kararda (Lewis, 2011: 454) sorunu çözüme kavuşturamamıştır. Tam tersine Araplar ile Yahudilerin birbirlerine karşı uyguladıkları şiddetin seviyesinin bir hayli artmasına, hatta toplu katliam olarak nitelendirilebilecek boyutlara ulaşmasına neden olmuştur (Kemiksiz, 2017: 9). Bununla birlikte söz konusu karar İngiltere'nin Filistin topraklarına yönelik dış politikasında önemli değişikliklerin yaşanması sonucunu doğurmuştur. Nitekim bu kararın hemen ertesinde İngiltere, Filistin topraklarında bulunan askeri kuvvetlerinin tamamını kısa bir süre içerisinde geri çekeceğini beyan etmiş ve bu beyanatına uygun bir biçimde geri çekilme işlemlerini başlatmıştır (Armaoğlu, 2010: 590). İngiltere'nin geri çekilme işlemlerini tamamlanmasından bir gün önce, yani 14 Mayıs 1948'de, David Ben Gurion başkanlığında toplanan Yahudi Milli Konseyi, İsrail adı verilen Yahudi devletinin kuruluşunu uluslararası kamuoyuna ilan etmiştir (Armaoğlu, 2010: 590).

İsrail devletinin kuruluşunu ilan etmesinin ardından Mısır, Suriye, Lübnan, Ürdün ve Irak askeri kuvvetleri Filistin topraklarına girmiş ve böylece Birinci Arap-İsrail Savaşı resmen başlamıştır (Arı, 2008: 228). Savaş devam ederken Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Yahudi yanlısı olacağını düşündüğü Amerika Birleşik Devletleri, tarafsız kalacağına inandığı Fransa ve Arap yanlısı bir tutum içerisinde olacağına kanaat getirdiği Türkiye'nin temsilcilerinden oluşacak bir Filistin uzlaşma komisyonunun kurulmasına karar vermiştir (Erhan ve Kürkçüoğlu, 2013a: 639). Türkiye Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun bu kararını desteklemiş ve teklif edilen komisyon üyeliğini kabul etmiştir. Ancak Türkiye'nin Arap ülkelerinin karşı çıktığı uzlaşma komisyonunun kurulmasına destek vermesi ve komisyon üyeliğini kabul etmesi, Batılı ülkelerin güdümüne girmeye başlayan bir Türkiye algısının oluşmasına sebebiyet vererek bölgedeki imajına zarar vermiştir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından oluşturulan uzlaşma komisyonu çalışmalarına devam ederken Türkiye, 28 Mart 1949'da, İsrail'in Ortadoğu'nun önemli bir gerçeği olduğunu ve bir çok ülke tarafından halihazırda tanınmış halde bulunduğunu vurgulayarak bu devleti tanımıştır (Uzer, 2011: 142). Arap

dünyasının varlığını bile kabul etmediği bir ortamda Türkiye'nin İsrail'i tanınması,² Ortadoğulu ülkelerle olan ilişkilerin neredeyse bütün boyutlarını olumsuz bir şekilde etkileyerek bölgedeki imajını zedelemiştir.

Türkiye'nin Filistin sorununa yönelik tutumunda meydana gelen bu değişiklikte, Soğuk Savaş mücadelesinin belirleyici düzeyde bir etkisinin olduğu söylenebilir. 1923 yılında kurulan ve kuruluşunu takiben "yüzünü Batı uygarlığına ve bu uygarlığın önde gelen temsilcileri olarak görülen ülke ya da ülkeler grubuna dönen Türkiye" (Sönmezoglu, 2015: 257-258), İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Arapların hassasiyet gösterdiği konularda dikkatli olmak suretiyle "Ortadoğu'ya mesafeli bir şekilde yaklaşmıştır" (Duran ve Karaca 2011: 206). Ancak ifade edilen savaşın sona ermesinin ertesinde ortaya çıkan Soğuk Savaş mücadelesi ve bu mücadelenin beraberinde getirdiği sorunlar, Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik bakış açısında ve uygulamalarında bir takım kırılmaların gerçekleşmesine sebep olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonucunda Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği iki büyük güç olarak ortaya çıkmışlar ve uluslararası sisteme tek başlarına hakim olabilmek amacıyla birbirleriyle mücadele etmeye başlamışlardır (Sander, 2011: 201). Soğuk Savaş olarak adlandırılan bu mücadelede, rakibine karşı avantaj elde etmek isteyen Sovyetler Birliği'nin zengin enerji kaynaklarını bünyesinde barındıran Ortadoğu'ya inmek istemesi ve bunun için stratejik bir öneme sahip olan Türkiye'ye yönelerek ülkenin ulusal güvenliğini ve toprak bütünlüğünü tehdit eden bir takım taleplerde bulunması, Türk karar alıcılarının çok büyük bir endişeye kapılmalarına neden olmuştur. Nitekim bu endişe, Türkiye'nin, uluslararası ittifaklardan olabildiğince uzak durma ve bu ittifaklara mümkün olduğunca bağlayıcı taahhütlerde bulunulmama şeklinde kendisini gösteren dış politika anlayışını terk etmesine (Erol ve Oğuz, 2012: 12-14) ve uluslararası alanda bu anlayışının tam tersi olan yeni bir dış politika anlayışı çerçevesinde hareket etmeye başlamasına yol açmıştır.

Öyle ki söz konusu dönemde Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri'nin liderliğini yaptığı Batı ittifakına üye olmak istemiş ve bu ittifaka üye olabilmek için büyük bir çaba sarf etmiştir. (Karaosmanoğlu, 2008: 503-504). İşte bu çabaların ivme kazanmasından önceki süreçte Ortadoğulu ülkelerin oldukça hassas olduğu Filistin sorununda Arap yanlısı bir tutum sergileyen Türkiye bir anda bu tutumundan vazgeçerek bölgede, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Batı ittifakı üyelerinin istediği şekilde hareket etmeye başlamıştır (Kürkçüoğlu, 1972: 250). Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Filistin topraklarının taksim edilmesini öngören planın aleyhinde oy kullanan Türkiye'nin Arapların tepki göstereceğini bilmesine rağmen İsrail'i tanınması, Amerika Birleşik Devletlerinin öncülüğündeki Batı ittifakının istediği şekilde hareket etmeye başladığını açık bir biçimde göstermektedir.

İlerleyen süreçte Amerika Birleşik Devletleri liderliğindeki Batı ittifakına katılma amacı doğrultusunda sarf ettiği çabalar olumlu sonuç vermiş ve Türkiye Kore Savaşı'nın ardından bu ittifakın içerisine dahil olmuştur (Turan, 2008, 515). Türkiye Batı ittifakına katıldıktan sonra uluslararası politikaya bu ittifakın penceresinden bakmaya başlamıştır. (Sever, 2012: 13). Bunun sonucunda da dış politikasını Batı ittifakının dış politikasına eklemeyerek uluslararası sistem içerisinde bu ittifakın kendisinden beklediği tutum ve davranışları sergilemiştir (Sever, 2012: 13). Özellikle Soğuk Savaş mücadelesinin sertleştiği dönemlerde Türkiye, tamamen Amerika Birleşik Devletleri'nin öncülüğündeki Batı ittifakının güdümünde bir dış politika izlerken, aksine sözü edilen mücadelenin gevşediği dönemlerde bu süper gücün liderliğindeki sözü edilen ittifaktan bağımsız bir dış politika takip edebilmiştir. Bu durum Ortadoğu'nun siyasi yapısına yön veren sorunların en önemlilerinden biri olan Filistin meselesinde de kendisini yoğun bir biçimde hissettirmiştir.

Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdunhasır'ın Süveyş kanalını millileştirdiğini açıklamasının ardından 29 Ekim 1956'da İsrail'in, bir gün sonrada İngiltere ile Fransa'nın Mısır'a saldırımları neticesinde ortaya çıkan savaşta Türkiye, NATO içerisinde müttefiki konumunda bulunan İngiltere ve Fransa'ya karşı net bir tavır takınmaktan uzak durmuştur (Erhan ve Kürkçüoğlu, 2013b: 646). Bununla birlikte Türkiye Ortadoğulu ülkelerin İsrail'le

² Türkiye, İsrail'i tanıyan ilk Ortadoğulu ülkedir.

olan diplomatik ilişkilerin sürdürülmesi konusunda yaptıkları eleştirilerin önüne geçebilmek için bu ülkeyi kınamış ve Tel Aviv'deki elçisini geri çekerek temsil düzeyini maslahatgüzarlık seviyesine indirmiştir (Erhan ve Kürkçüoğlu, 2013b: 646). Ancak Türkiye'nin İsrail'le olan diplomatik münasebetlerini tamamen kesmemesi, Arap ülkelerinin eleştirilerine devam etmelerine neden olmuş ve dolayısıyla bölgedeki imajına zarar vermiştir.

Suriye'de Baas Partisinin iktidara gelmesinin ardından bu ülke ile İsrail arasında yaşanan- gerilimlerin tırmanışa geçmesi, Mısır ve Suriye arasında bir karşılıklı savunma anlaşması imzalanması, Suriye ile Ürdün'ün İsrail'e karşı yürütülen gerilla faaliyetlerine destek vermesi, İsrail'in kuzey ve güneyde bulunan iki düşman devlet tarafından sıkıştırıldığını düşünmesi (Kemiksiz, 2017: 9) gibi sebepler, İsrail'in Mısır'a saldırarak bir savaş başlatması sonucunu doğurmuştur. 5 Haziran 1967'de Mısır, Suriye ve Ürdün'ün katılımıyla gerçekleşen ve Altı Gün Savaşı olarak nitelendirilen bu savaşta Türkiye, Soğuk Savaş mücadelesinin yumuşama dönemine girmiş olmasının vermiş olduğu rahatlıkla³ Arap ülkelerinden yana bir tavır sergilemiştir.

Türkiye'nin, topraklarında yer alan askeri üstlerin Arap ülkelere karşı kullanılmasının söz konusu olamayacağını dile getirmesi, Kızılay aracılığıyla Mısır, Ürdün ve Suriye'ye yiyecek yardımı yapması, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu olağanüstü toplantısında Araplara dostluk ve sempati beslediğini, Kudüs'te oldu bittiler yaratma çabalarını büyük bir memnuniyetsizlikle karşıladığını, İsrail'e işgal ettiği topraklardan geri çekilme çağırısı yapılması gerektiğini ifade etmesi ve Filistin'e yardım yapılmasını öngören karar tasarılarına fiilen katkı yapması, Arap ülkelere destek verdiğini çok açık bir şekilde kanıtlamaktadır (Erhan ve Kürkçüoğlu, 2013c: 797-798). Türkiye'nin Altı Gün Savaşı'nda Arap dünyasına verdiği bu destek Ortadoğu'da memnuniyetle karşılanarak bölgedeki imajına katkı yapmıştır.

6 Ekim 1973'te Mısır ve Suriye'nin beklenmedik bir anda İsrail'e saldırılarıyla başlayan savaşta Türkiye, Altı Gün Savaşı'nda olduğu gibi kesin bir biçimde Arap ülkelerinin yanında yer almıştır. Nitekim Soğuk Savaş mücadelesinde ortaya çıkan yumuşamanın derinlik kazandığı bir dönemde gerçekleşen bu savaşta Türkiye,⁴ savaşa katılan Arap ülkelere askeri malzeme taşıyan Sovyet uçaklarına hava sahasını açarken, İsrail'e yardım etmek isteyen Amerikan uçaklarına üstlerini kullandırmamıştır (Erhan ve Kürkçüoğlu, 2013c: 799). Türkiye'nin Yom Kippur olarak nitelendirilen bu savaşta Arap ülkelerinin yanında yer alması, Ortadoğu'da taktir edilmesine neden olmuş ve böylece bölgedeki imajına katkı sağlamıştır.

Arap ülkeleriyle arasında cereyan eden söz konusu savaşların neredeyse tamamında yeni kazanımlar elde eden İsrail, 1980'de Doğu Kudüs'ü ilhak ederek başkentini Tel Aviv'den bu şehre taşımıştır. İsrail'in Müslümanlar açısından büyük bir öneme sahip olan Kudüs'e yönelik bu tek yanlı girişimi karşısında Türkiye, Kudüs'teki İsrail Başkonsolosluğu'nu kapatarak ve Tel Aviv'deki maslahatgüzarlığını ikinci katiplik seviyesine düşürerek Arap ülkelere net bir biçimde destek olmuştur (Erhan ve Kürkçüoğlu, 2013d: 149). Soğuk Savaş mücadelesinin yeniden tırmanışa geçmeye başladığı bir dönemde, içerisinde bulunduğu siyasi koşulları zorlayarak vermiş olduğu bu destek,⁵ Ortadoğu'da, Filistin'de yaşananlara kayıtsız kalmayan bir Türkiye'nin olduğu kanısının oluşmasına sebebiyet vererek bölgedeki imajına katkıda bulunmuştur.

³ Ayrıca Türkiye'nin böylesine bir tavır takınmasında, Bağdat Paketi tecrübesi ile 1962 Küba Füze Krizi Süreci ve Johnson Mektubu gibi gelişmelerin büyük bir etkisinin olduğu söylenebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz., (Pınar, 2017: 21-36).

⁴ Soğuk Savaş mücadelesinde meydana gelen yumuşama, Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasında 1972 yılında SALT 1 Anlaşmasının imzalanmasıyla birlikte derinlik kazanmıştır. (Macmahon, 2003: 171-172).

⁵ Burada değinilmesi gereken çok önemli bir nokta bulunmaktadır. Soğuk Savaş mücadelesinin Türkiye'nin dış politikası üzerindeki belirleyici etkisi, iki büyük güç arasındaki çekişmelerin keskinliğini kaybetmesinden ötürü bir nebze olsun azalmıştır. Bu durum, Türkiye'nin bölgede daha rahat bir biçimde hareket etmesinin önünü açmıştır. Bununla birlikte Türkiye'nin bu şekilde bir dış politik tutum sergilemesinde, Küba Füze Krizi Süreci ve Johnson

İsrail'in Filistin topraklarını işgal etmeye devam etmesi, Filistinlilerin aralarında var olan görüş ayrılıklarını bir kenara bırakarak güçlü bir dayanışmanın içerisine girmelerine neden olmuştur (Erhan ve Kürkçüoğlu, 2013d: 149). İntifada olarak adlandırılan bu dayanışma,⁶ Filistin meselesinin uluslararası politika gündeminin merkezine oturmasına ve bu doğrultuda Filistin topraklarında bağımsız bir Arap devletinin kurulması sürecinin hız kazanmasına yol açmıştır. Nitekim bu sürecin sonunda Yaser Arafat başkanlığını yaptığı Filistin Ulusal Konseyi Filistin devletinin kurulduğunu uluslararası kamuoyuna beyan etmiştir. 15 Kasım 1988'de gerçekleştirilen bu beyanatın hemen ardından Türkiye Filistin devletini resmi olarak tanıdığını ilan etmiştir.⁷ Türkiye'nin Mısır, Ürdün ve Suriye gibi Ortadoğulu ülkelerden önce Filistin devletini tanıması, bölgede, Filistin sorununu bir hayli önemseydiği izleniminin oluşmasına yol açarak bu coğrafyadaki imajına katkı yapmıştır.

1990'larda İsrail ile Filistin arasında başlayan diyalog süreci, Ortadoğu'da bir barış havasının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu durum Türkiye'nin Filistin meselesine olan yaklaşımında bazı değişikliklerin meydana gelmesi sonucunu doğurmuştur.⁸ Zira Ortadoğu'da kalıcı bir barış ortamının tesis edilebileceği düşüncesine kapılan Türkiye, Arap yanlısı tutumunu bir kenara bırakarak her iki tarafla olan ilişkilerini geliştirme gayreti içerisine girmiştir. (Erhan ve Kürkçüoğlu, 2013e: 568). Ancak Türkiye'nin bu süreçte İsrail'le ciddi bir biçimde yakınlaşması, Arap ülkeleri tarafından Ortadoğu'nun istikrarına karşı yapılan bir davranış olarak değerlendirilmiş ve bu doğrultuda bölgedeki imajına zarar vermiştir.

28 Eylül 2000'de İsrail'li muhalefet lideri Ariel Şaron'un Kudüs'te bulunan El Aksa Camii'ni ziyaret etmesi, Filistinlilerin bu ülkenin gerçekleştirdiği işgale karşı yeni bir ayaklanma başlatmalarına neden olmuştur (Özkoç, 2009: 190). Yaşanan barış sürecini sekteye uğratan ve İkinci İntifada olarak adlandırılan bu ayaklanma karşısında Türkiye, soruna taraf olan ülkeler arasında, İsrail'le olan yakın ilişkilerinin inandırıcılığını ortadan kaldırdığının ve tarafsızlığını zedelediğinin bilinci içerisinde,⁹ mekik diplomasisi yürütmeye çalışmıştır (Erhan ve Kürkçüoğlu, 2013e: 578). Bununla birlikte Türkiye, yaşanan olayların incelenmesi amacıyla Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan Araştırma Komisyona üye olmuş ve bu komisyonun barış görüşmelerinin devam ettirilmesini tavsiye eden raporuna destek vermiştir. Türkiye'nin tarafsız kalmaya yönelik bu girişimleri Arap ülkeleri nezdinde dikkate değer bir tepkinin ortaya çıkmasına sebebiyet vermemiş olsa da, İsrail'le olan yakın ilişkilerini genel seyrinden uzaklaştırmaması, ileriki yıllarda Ortadoğu merkezli ciddi bir reaksiyonun patlak vermesine zemin hazırlamıştır. Öyle ki İkinci İntifada'nın meydana gelmesine sebep olan Ariel Şaron'un, 8 Ağustos 2001'de başbakan sıfatıyla Türkiye'ye yaptığı

Mektubu gibi gelişmelerden edinilen tecrübelerin büyük bir etkisinin olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ayrıntılı bilgi için bkz., (Pınar, 2017: 21-36).

⁶ İntifada, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin işgal etmesi üzerine (Heywood, 2011: 250) 1987'de Filistin halkının İsrail güvenlik kuvvetlerine karşı başlattığı taşlı-sopalı protesto eylemidir. İntifada, uluslararası kamuoyunun dikkatinin Filistin meselesine çekilmesini ve bu meselenin çözüme kavuşturulması sürecinin hız kazanmasını sağlayan en önemli faktörlerden biridir (Arıboğan, Ayman ve Dedeoğlu, 2010: 350).

⁷ Türkiye Filistin devletinin ilan edildiği gün, bu devleti tanımıştır.

⁸ Soğuk Savaş mücadelesinin sona ermesi, Türkiye'nin Batılı ülkelerin gözündeki stratejik öneminin azaldığına ve bu sebepten ötürü uluslararası alanda yalnız kalacağına yönelik bir endişeye kapılmasına neden olmuştur (Uslu, 2000, 311). Bu durum Türkiye'nin Batılı ülkelerle yakınlaşma çabası içerisine girmesine yol açmıştır. Türkiye'nin Batılı ülkelerle işbirliği halinde bulunan İsrail'le olan ikili ilişkilerini geliştirmeye çalışması, bu kapsamda değerlendirilebilir. Bununla birlikte 1991'de Körfez Savaşı'nın patlak vermesi, Türkiye'nin bir anda stratejik öneminin devam ettiğini idrak etmesi ve bu doğrultuda uluslararası sistem içerisinde daha rahat bir şekilde hareket etmeye başlaması sonucunu doğurmuştur. Bu durum ilerleyen süreçte İsrail'le olan ilişkilerine yansımıştır.

⁹ Nitekim Türkiye, İsrail'le var olan bağlantısının görüntüsünü azaltmaya yönelik bir takım faaliyetlerde bulunmuştur. İslam Konferansı Ekonomik İşbirliği Daimi Konseyi toplantısında İsrail'i sert bir dille eleştirmesi bu faaliyetlere örnek olarak gösterilebilir. (Erhan, 2013: 578).

ziyaret, Arap dünyasında çok büyük bir tepkinin doğması sonucunu doğurmuştur. Bu durum Türkiye'nin Ortadoğu'daki imajına olumsuz bir şekilde etki etmiştir.

30 Ocak 2009'da Davos'ta düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu zirvesinde gerçekleştirilen Ortadoğu'da Barış Modeli adlı oturumda İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Perez, Filistin halkına uygulanan şiddetin çok haklı gerekçelerinin olduğuna yönelik bir açıklama yapmıştır (Çakmak, 2013: 317-318). Perez'in yüksek bir ses tonu ve tahrik edici bir vücut dili kullanarak (Özdağ, 21011: 27) ve kimi zaman doğrudan doğruya Türkiye'yi hedef alarak yaptığı bu açıklama, bir anda oturumun gerginleşmesine neden olmuştur (Çakmak, 2013: 318). Bu gerginliğin neticesinde oturumu yöneten David Ignatius'tan söz alan Erdoğan,¹⁰ Perez'e dönerek İsrail'in Filistin politikasına karşı sert söylemlerde bulunmuştur (Özdağ, 21011: 27). Erdoğan'ın One Minute çıkışı olarak nitelendirilen bu söylemleri, Ortadoğu'da çok büyük bir heyecanla karşılanarak (Yılmaz, 2012: 325) Arap yanlısı bir Türkiye düşüncesinin oluşmasına sebep olmuş ve bu doğrultuda Türkiye'nin bölgedeki imajına katkı yapmıştır.

31 Mayıs 2010'da, İsrail ablukası altındaki Gazze'ye insani yardım götürmeyi amaçlayan filoda yer alan Komodor Adaları bandıralı Mavi Marmara isimli gemiye, bu ülkenin donanması tarafından uluslararası sularda bir askeri operasyon düzenlenmiştir. (Aktaş ve Güntay, 2013: 383). Deniz Meltemi adı verilen bu operasyonda dokuz Türk vatandaşının hayatını kaybetmesi, onlarcasının yaralanması ve tutsak edilmesi, Arap dünyasının dikkatinin aniden bu olay üzerinde yoğunlaşması sonucunu doğurmuştur. Türkiye'nin İsrail'le olan ilişkilerinin ciddi bir biçimde bozulmasına neden olan bu girişimi, Ortadoğu'da, Filistin topraklarında yaşanan zulme sessiz kalmayan ve bu zulme karşı mücadele eden bir Türkiye'nin olduğu düşüncesinin oluşmasına yol açarak bölgedeki imajına büyük bir katkıda bulunmuştur.

İsrail'in Filistin topraklarında yürüttüğü işgal hareketlerinin hız kazanması üzerine Filistin yönetimi, 23 Eylül 2011'de bağımsız bir devlet statüsü kazanabilmek amacıyla Birleşmiş Milletler'e hukuki bir başvuru yapmıştır (Erkmen, 2011: 11-14). Birleşmiş Milletler'in ilgili organları Filistin yönetiminin bu başvurusunu kendi içerisinde ayrıntılı bir biçimde değerlendirdikten sonra, konuyu oylanması için Genel Kurul'a havale etmiştir. 30 Kasım 2012'de Genel Kurulu'nda gerçekleştirilen oylama sonucunda Filistin, Birleşmiş Milletler'e üye olmayan gözlemci devlet statüsü elde etmiştir. Bu süreçte Türkiye, oylamaya katılan diğer devletlerin Filistin'e destek vermelerini sağlamak amacıyla yoğun bir diplomatik çaba sarf etmiştir (Bölme ve Ulutaş, 2011: 19). Türkiye'nin, bağımsız bir devlet statüsü kazanılmasına yönelik bu girişiminde kararlı bir biçimde Filistin'in yanında yer alması, Ortadoğu'da çok büyük bir hoşnutlukla karşılanmış ve bu doğrultuda bölgedeki imajına katkı sağlamıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Gerçekleştirilen Kudüs Tasarısı Oylaması ve Türkiye'nin Ortadoğu'daki İmajına Olan Etkisi

İsrail, günümüz uluslararası sisteminin en güçlü ve en etkili ülkesi konumunda bulunan Amerika Birleşik Devletleri'nin gözünde stratejik öneme sahip olan özel bir devlettir (Kasım, 2000: 121). Bu büyük gücün, uluslararası politika sahnesinde boy gösteren diğer müttefikleriyle olan ilişkilerini zorlaştırmasına rağmen (Mearsheimer ve Walt, 2008: 3) haklı haksız her konuda İsrail'e destek vermesi (Şahin, 2010: 44) bu durumu çok açık bir biçimde kanıtlamaktadır.¹¹

Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail'e destek verdiği konulardan birisi de hiç kuşkusuz Filistin meselesidir. Her ne kadar Amerika Birleşik Devletleri, İsrail'in kurulduğu ilk yıllarda, Arap ülkelerinin Sovyetler Birliği ile

¹⁰ Şüphesiz toplantının gerginleşmesinde, paneli yöneten Amerikalı gazeteci yazar David Ignatius'un tavır ve davranışlarının çok büyük bir etkisi olmuştur.

¹¹ Son yıllarda, iki ülke arasında çeşitli konularda gerginliklerin yaşanmakta olduğunu söylemekte fayda vardır (Kanat, 2015: 1). Ancak bu gerginlikler, iki ülke arasındaki çeşitli alanlarda müttefiklik ilişkilerinin sürdürülmesine engel olmamaktadır.

yakınlaşmasından endişe ettiği için, Filistin meselesi konusunda, tamamen İsrail yanlısı bir dış politika izlememiş olsa da, 1967 yılında cereyan eden Arap-İsrail savaşının ardından bu tutumunu değiştirmiş¹² ve bu ülkeye dile getirilen konuda gerek ekonomik, gerek siyasi, gerek askeri ve gerekse diplomatik açıdan ciddi bir biçimde destek vermeye başlamıştır (Şahin, 2010: 40).

Amerika Birleşik Devletleri'nin 1967 savaşı sonrasında Filistin meselesine yönelik olarak İsrail'e vermeye başladığı bu destek günümüze kadar artarak devam etmiştir. Hatta öyle bir seviyeye ulaşmıştır ki, bazı Amerikalı düşünce adamları, Filistin sorunu konusunda İsrail'e verilen cömert desteğin, Arap ve İslam dünyasında Amerikan karşıtlığını beslediğini, dini motifli uluslararası terör tehdidini arttırdığını, ülkenin ulusal güvenliği ile küresel ve bölgesel çıkarlarını tehlikeye düşürdüğünü ve bu sebeplerden ötürü İsrail'e verilen bu desteğin azaltılması gerektiğini (Mearsheimer ve Walt, 2008: 7-20) dile getirmek zorunda kalmışlardır. Fakat Amerika Birleşik Devletleri, bu mülahazalara rağmen, İsrail'e bahsi geçen konuda verdiği desteği azaltmamış aksine daha da yoğunlaştırmıştır.

Amerikan Başkanı Donald Trump, 6 Aralık 2017'de, Kudüs'ü tek taraflı bir şekilde İsrail'in başkenti olarak kabul ettiğine ve Tel Aviv'de bulunan Amerikan Büyükelçiliği'nin Kudüs'e taşınması için Dış İşleri Bakanlığı'na talimat verdiğiyle yönelik bir açıklama yapmıştır (Cumhuriyet, 2017a). Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail'e, Filistin meselesi özelinde verdiği desteği arttırdığını gösteren ve uluslararası kamuoyunun tepkisini çeken bu açıklamanın hemen ardından, Türkiye'nin öncülüğünde Mısır tarafından, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne, Amerika Birleşik Devletleri'nin Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak kabul etmesinin Birleşmiş Milletler'in ilgili kararlarına aykırı olduğu ve bu sebepten ötürü hukuken geçersiz sayılması gerektiğini öngören bir tasarı sunulmuştur. (Hürriyet, 2017). Ancak Amerika Birleşik Devletleri bu tasarımı, Güvenlik Konseyi'nde gerçekleştirilen oylamada veto ederek uygulamaya konulmasını engellemiştir (Cumhuriyet, 2017b).

Amerika Birleşik Devletleri'nin bu tavrı sonrasında, Türkiye'nin dönem başkanlığını yürüttüğü İslam İşbirliği Teşkilatı, Birleşmiş Milletler'in Kuzey Kore krizi sırasında aldığı 377/A sayılı Barış İçin Birleşme Kararı kararına¹³ atıf yaparak örgütün Güvenlik Konseyi'ne, "Kudüs'ü Şerif şehrinin yasal statüsünü teyit etmesi, Filistin devleti topraklarındaki İsrail işgaline son vermesi, Filistin halkının uluslararası koruma altına alınması, Filistin Davası'na ilişkin aldığı tüm kararları uygulaması ve bu kararlara uyması" çağrısında bulunmuştur (Yeni Şafak, 2017). Bununla birlikte "Güvenlik Konseyi'nin harekete geçmemesi halinde İslam İşbirliği Teşkilatı üyelerinin bu ağır ihlali Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun ilgili kararı çerçevesinde Genel Kurula götürmeye hazır olduğunu teyit etmiştir" (Sabah, 2017).

¹² İsrail'in 1967 savaşının ardından Ortadoğu'da Sovyet yayılmacılığına karşı mücadele etmesi ve bu doğrultuda Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgedeki ileri karakolu ve gözetleme noktası haline gelmesi, bu büyük gücün böylesine bir tutum değişikliğine gitmesine yol açmıştır (Şahin, 2010: 40)

¹³ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 377/A Sayılı Kararı: "*Güvenlik Konseyi daimi üyeleri arasında oy birliği olmadığından dolayı, barışın tehdit edilmesi, barışın ihlali veya saldırı fiilinin mevcut görüldüğü herhangi bir durumda, milletlerarası barış ve güvenliği muhafaza etmek hususundaki asli sorumluluğunu yerine getirmeye, Genel Kurul milletlerarası barış ve güvenliği muhafaza etmek veya eski haline iade etmek için, barışın ihlali veya saldırı fiilinin mevcudiyeti durumunda, gerekirse, silahlı kuvvetlerin kullanılması da dahil, üye devletlere kolektif tedbirlerin alınması için uygun tavsiyeleri yapmak amacıyla derhal konuyu ele alacağını kararlaştırır. Eğer toplantı halinde değilse, Genel Kurulda konu ile ilgili talebin yapılmasından itibaren 24 saat içinde olağanüstü toplantı yapabilir. Böyle bir olağanüstü toplantı, Güvenlik Konseyi tarafından, herhangi 7 üyenin (şimdi 9) oyu ile veya, Birleşmiş Milletler üyelerinin çoğunluğu tarafından talep edilirse yapılacaktır.*" Bkz., Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 377 (V) Sayılı ve 3 Kasım 1950 Tarihli "Barış İçin Birleşme" Kararı, BM Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara, 2002.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin, İslam İşbirliği Teşkilatı'nın bu girişiminin sonrasında ilgili konuda herhangi bir somut adım atmaması üzerine, Türkiye'nin liderliğinde,¹⁴ Başkan Trump'ın söz konusu kararının eleştirilmesi ve Kudüs'ün statüsünün belirlenmesine ilişkin hususları içeren İsrail'in İşgal Altındaki Doğu Kudüs ve Filistin Topraklarındaki Faaliyetleri başlıklı bir karar tasarısı hazırlanmış ve oylanmak üzere Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunulmuştur (Diriliş Postası, 2017).

Genel Kurul'da gerçekleştirilecek oylama öncesinde Amerika Birleşik Devletleri Birleşmiş Milletler daimi temsilcisi Nikki Haley, tasarısının reddedilmesini sağlamak için, toplantıya katılan ülkelerin temsilcilerine birer e-posta göndererek, Başkan Trump'ın oylamayı kişisel bir mesele olarak algıladığını, süreci yakından takip ettiğini, Kudüs'le ilgili verilen oyların kendisine rapor edilmesini istediğini ve gerekli olması halinde ülkelere karşı finansal önlemler alınmasını isteyebileceğini bildirmiştir (Star, 2017). Ayrıca İsrail Başbakan'ı Binyamin Netenyahu ve Birleşmiş Milletler daimi temsilcisi Danny Danon, Birleşmiş Milletler'in bir yalanlar evine benzediğini, Kudüs'ün İsrail'in başkenti olabilmesi için uluslararası kuruluşların onayına ihtiyaç duymadıklarını, oylamayı şimdiden reddettiklerini, Kudüs'ün İsrail'in başkenti olduğunu ve Amerika Birleşik Devletleri'nin yardımıyla yabancı elçiliklerin buraya taşınacağını beyan etmiştir. (Star, 2017).

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Türkiye'yi temsil eden diğer karar alıcılar ise, Türkiye'nin, dünyanın neresinde olursa olsun adaleti savunacağını, Kudüs'ün kırmızı çizgi olarak kabul ettiğini, Kudüs davasını takip etmekten vazgeçmeyeceğini, Kudüs'ü ve Filistin halkını yalnız bırakmayacağını, Kudüs'ün Filistin devletinin başkenti olarak kabul edilmesi için daha fazla çalışacağını ifade etmiştir (Hürriyet, 2017). Nihayetinde 21 Aralık 2017'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda gerçekleştirilen özel bir oturumda yapılan oylamada ifade edilen karar tasarısı,¹⁵ 128 kabul, 9 ret ve 35 çekimser oy neticesinde kabul edilmiştir (Milliyet, 2017). Türkiye'nin her hangi bir bağlayıcılığı olmayan ancak önemli bir siyasi ağırlık taşıyan bu karar tasarısının hazırlanması, Birleşmiş Milletler Genel Kurul'a sunulması ve burada oylanması sürecinde oynadığı aktif rol Ortadoğu'daki imajına çok büyük bir katkı yapmıştır.

Öncelikle ifade edilen süreçte sergilediği tutum ve davranışlar Ortadoğu'da, bölgesine daha güçlü ve daha sağlıklı bir şekilde entegre olabilecek bir Türkiye'nin olduğu düşüncesinin teşekkül etmesine neden olmuştur. Öyle ki Soğuk Savaş mücadelesi döneminin önemli bir bölümünde, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Batılı ülkelerin ekseninde bir dış politika izleyen ve bu sebepten ötürü Ortadoğu'da Batı yanlısı bir ülke olarak nitelendirilen Türkiye'nin söz konusu süreçte ortaya koyduğu tavır ve eylemler, bu algının büyük ölçüde kırılarak bölge ülkeleriyle kolaylıkla eklemlenebilecek bir devletin bulunduğu izleniminin oluşmasına yol açmıştır.

¹⁴ Tasarının hazırlanmasında ve Genel Kurul'a sunulmasında Yemen'inde önemli katkıları olmuştur. (Yaniçağ, 2017)

¹⁵ İsrail'in İşgal Altındaki Doğu Kudüs ve Filistin Topraklarındaki Faaliyetleri Başlıklı Karar Tasarısı: "*Kutsal Kudüs Kenti'nin özel statüsünü, özellikle de BM kararlarında belirtildiği üzere kentin ruhani, dini ve kültürel boyutlarının korunma ihtiyacını göz önünde bulundurarak, Kudüs'ün nihai statüsüne BM kararları çerçevesinde yürütülecek müzakereler sonucunda karar verilmesi gerektiğini vurgulayarak, Kutsal Kudüs Kenti'nin statüsünü, karakterini veya demografik yapısını değiştirme niyetindeki kararların yasal bir etkisi olmadığını, geçersiz olduğunu ve Güvenlik Konseyi'nin kararları doğrultusunda iptal edilmesi gerektiğini tekrar tasdik ederek, Tüm devletleri BMGK'nın 478 sayılı kararı uyarınca Kudüs'te diplomatik misyon kurmaktan kaçınmaya davet eder; Tüm devletlerin BMGK'nın Kutsal Kudüs Kenti kararlarına uygun hareket etmesini ve bu kararlara aykırı bir eylem veya önlemlerini tanınamamasını talep eder; Sahada iki devletli çözümü tehlikeye atan negatif trendlerin geri çevrilmesi ile vakit kaybetmeden, Orta Doğu'da Birleşmiş Milletler kararları ve toprak hakkı da dahil olmak üzere Madrid şartnamesini, Arap Barış İnisiyatifi'ni ve Orta Doğu Dörtlüsü Yol Haritası'nı temel alan kapsamlı, adil ve kalıcı bir barışa ulaşmayı hedefleyen uluslararası ve bölgesel çabaların hızlandırılmasına yönelik çağrısını tekrar eder; Onuncu acil özel oturumu geçici olarak sonlandırmaya ve Genel Kurul Başkanı'na üye devletlerin talebi doğrultusunda oturumu devam ettirme yetkisi verme kararı alır"* (BBC News, 2017).

Daha sonra dile getirilen süreçte sergilediği tutum ve davranışlar Ortadoğu'da, bölgesel barışın sağlanması ve korunmasına hizmet edebilecek bir Türkiye'nin olduğu algısının ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Zira Soğuk Savaş mücadelesi döneminin büyük bir kısmında, Amerika Birleşik Devletleri ve Batı bloku içerisinde yer alan öteki ülkelerle olan ilişkilerini göz önünde bulundurarak bölgesel barışı olumsuz bir şekilde etkileyen bir takım faaliyetleri desteklemek zorunda kalan ve bu sebepten ötürü Ortadoğu'da barışı tehdit eden bir ülke olarak tanımlanan Türkiye'nin, ifade edilen süreçte ortaya koyduğu tavır ve eylemler, bu fikriyatın törpülenerek bölgesel barışın tesis ve devam ettirilmesi eğilimi içerisinde olan bir aktörün bulunduğu kanısının oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Ayrıca bahsedilen süreçte sergilediği tutum ve davranışlar Ortadoğu'da, bölgedeki uyuşmazlık ve çatışmaların çözümünde aktif arabulucu rolü oynayabilecek bir Türkiye'nin olduğu kanısının doğması sonucunu beraberinde getirmiştir. Nitekim Soğuk Savaş mücadelesi döneminde, küresel ve bölgesel konjonktürün mevcut durumundan ötürü, Ortadoğu'da etkili bir arabuluculuk rolü üstlenemeyen Türkiye'nin ifade edilen süreçte ortaya koyduğu tavır ve eylemler, bu rolü gerektiği gibi yerine getirebilecek müessir bir ülkenin olduğu yargısının oluşmasına sebep olmuştur.

Bunlara ek olarak sözü edilen süreçte sergilediği tutum ve davranışlar Ortadoğu'da, bölgesine liderlik edebilecek bir Türkiye'nin olduğu intibasının belirginleşmesi neticesini doğurmuştur. Tarihsel olarak bakıldığında Ortadoğu'nun genel siyasi atmosferinde gerçekleşen kırılmalar ve çeşitli iç karışıklıklar, bölgede Filistin meselesinin çözümüne de sirayet etmiş olan bir lidersizlik sorununun yaşanmasına yol açmıştır (Semin, 2017: 2). Türkiye'nin ifade edilen süreçte ortaya koyduğu tavır ve eylemler ise, Ortadoğu'da, yaşanan bu sorunun ortadan kaldırılmasını sağlayabilecek yönlendirici bir devletin bulunduğu kanaatinin yerleşmesine neden olmuştur.

Tüm bu sayılanların yanı sıra Türkiye'nin üzerinde tartışılan süreçte sergilediği tutum ve davranışlar Ortadoğu'da, güçlü, itibarlı, dürüst, güvenilir, adil, insan haklarına saygılı, istikrarlı, tecrübeli, dinamik, yapıcı duyarlı, etkili, gerçekçi, popüler, müzakereye açık, siyasi bir kimliğe ve duruşa sahip olan ve gerektiğinde ortak değerleri paylaştığı devletler ve toplumlar adına sorumluluk alabilen bir ülkenin olduğu yargısının inşa edilmesine vesile olmuştur.

Dolayısıyla Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda gerçekleştirilen Kudüs tasarısı oylaması sürecinde sergilemiş olduğu tutum ve davranışlar, Ortadoğu'daki etkinliğinin artmasına ve bu artışa bağlı olarak bölgede daha fazla söz hakkı ve daha fazla yaptırım gücü kazanarak üst düzey bir konum elde etmesine yardımcı olmuştur.

Esasen Türkiye'nin Ortadoğu'daki imajı, daha önce belirtildiği üzere tarih, kültür, gelenek, bilim, sanat, teknoloji gibi birbirinden farklılık arz eden bileşenlerin bir araya gelmesi neticesinde oluşmaktadır. Bu durum Türkiye'nin Ortadoğu'da imaj yönetimi konusuna büyük bir önem atfetmesini ve değinilen alanlarda imajını geliştirmeye yönelik izlemleri kolektif bir biçimde uygulamaya koymasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin Ortadoğu'da, ifade edilen bileşenlerin, bölgenin manevi dokusu üzerinde etki edecek olanlarını yaymaya, maddi yapısı üzerinde etki edecek olanlarını ise geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunması icap etmektedir.

Bununla birlikte çalışmanın ilk kısmında değinildiği gibi uluslararası politikanın dinamik yapısı Türkiye'yi, Ortadoğu'daki imajını zedeleyebilecek dış politik adımları atmak zorunda kalma olasılığıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Ancak bu durum Türkiye'nin bölgede düzgün, geçerli ve sürdürülebilir bir imaj oluşturmalarını sağlayacak stratejileri, dış politikasının odak noktasına yerleştirerek etkili bir biçimde tatbik etmesine engel teşkil etmemektedir. Bu doğrultuda Türkiye'nin Ortadoğu'da tek yanlı, iki yüzlü ve yalnızca ulusal çıkara endeksli olmayan bir dış politika anlayışı çerçevesinde hareket etmesi gerekmektedir.

Sonuç

Türkiye Soğuk Savaş mücadelesi yıllarında, Filistin meselesine yönelik olarak değişken nitelikli bir dış politika izlemiştir. Nitekim söz konusu mücadelenin tırmanışa geçtiği dönemlerde, Filistin halkının çıkarlarını olumsuz bir şekilde etkileyen tutum ve davranışları sergilemek zorunda kalan Türkiye, tam tersine bu mücadelenin yumuşadığı dönemlerde, ittifak halinde olduğu ülkelerden bağımsız bir şekilde hareket edebilmenin vermiş olduğu rahatlıkla, ifade edilen halkın çıkarlarına uygun olan tavır ve eylemleri ortaya koyabilmiştir. Bu durum Türkiye'nin Ortadoğu'daki imajına doğrudan doğruya etki etmiştir. Öyle ki Soğuk Savaş mücadelesi yıllarında Türkiye'nin Ortadoğu'daki imajı, Filistin meselesi konusunda vermiş olduğu karar ve uygulamaların Araplara fayda sağlayıp sağlamadığına bağlı olarak inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir.

Soğuk Savaş mücadelesinin sona erdiği ilk yıllarda, Batı dünyasının gözündeki stratejik önemini kaybettiği endişesine kapılan ve bu sebepten ötürü, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Batılı ülkelerin yoğun bir biçimde destek verdiği İsrail'le olan ilişkilerini geliştirmeye çalışan Türkiye, Filistin meselesi konusunda Arapların tepkisini çekecek faaliyetlerde bulunmuştur. Ancak kısa bir süre içerisinde sahip olduğu stratejik önemin devam etmekte olduğunu anlayan ve bu doğrultuda uluslararası alanda daha rahat ve daha kararlı bir biçimde hareket etmeye başlayan Türkiye, Arapların reaksiyon gösterdiği eylemlerini sürdürmekten vazgeçmiştir. Ancak Türkiye'nin Arapları rahatsız eden davranışlarını sürdürmekten vazgeçmesi, Ortadoğu'daki imajının zarar görmesine engel olamamıştır.

2000'li yıllarda, Türkiye'nin Filistin meselesine olan bakış açısında ve uygulamalarında ciddi bir değişim yaşanmıştır. Zira bu dönemde Türkiye, dile getirilen konuda, Arap yanlısı bir dış politika izlemeye başlamıştır. İsrail'in Filistin topraklarında yürüttüğü işgal hareketlerine hız vermesinin ardından bir hayli belirginleşen ve Türk karar alıcıların çeşitli uluslararası platform ve toplantılarda kullandıkları söylemlerde ve sergiledikleri eylemlerde kendisini çok yoğun bir biçimde hissettiren bu değişim, Türkiye'nin Ortadoğu'daki imajının fark edilir bir biçimde iyileşmesine neden olmuştur.

Ortadoğu'daki Türkiye algısında meydana gelen bu iyileşme, Amerika Birleşik Devletleri Başkan'ı Donald Trump'ın 6 Aralık 2017'de açıkladığı Kudüs kararının tenkit edilmesi ve bu kadim şehrin statüsünün belirlenmesi amacıyla oluşturulan karar tasarısının, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oylanması sürecinde ciddi bir ivme kazanmıştır. Özellikle Türkiye'nin bu karar tasarısının hazırlanmasına ve Genel Kurul'a sunulmasına öncülük etmesi ve burada yapılan oylama öncesinde kabul edilmesi için muazzam bir çaba sarf etmesi, Ortadoğu'da iyileşmeye başlayan imajının güçlenmesi ve derinleşmesi sonucunu doğurmuştur.

Tarihsel süreç içerisinde cereyan eden bu gelişmeler ve sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, 21 Aralık 2017'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen İsrail'in İşgal Altındaki Doğu Kudüs ve Filistin Topraklarındaki Faaliyetleri başlıklı karar tasarısının oylanması sürecinde sergilemiş olduğu tutum ve davranışların Türkiye'nin Ortadoğu'daki imajına dikkate değer bir düzeyde katkı yaptığı söylenebilir.

Kaynakça / References

Kaynak Kitaplar / Source Books

Aktaş, H. & Güntay V. (2013). "Mavi Marmara Krizi", Türk Dış Politikasında 41 Kriz, (Haydar Çakmak, Ed.), Ankara, Kripto Yayınevi.

Arı, T. (2008). Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset, Savaş ve Diploması, Mkm Yayıncılık: Bursa.

Arıboğan, Ü.; Ayman G. & Dedeoğlu B. (2010). Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, (Sözmezoğlu F., Der.) İstanbul, Der Yayınları.

Ataöv, T. (1970). Filistin Sorununun Ardındaki Gerçek: İsrail'in Kuruluşuna Kadar, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 25(3), 29-66.

Baytekin P. & Ergülşen G. (2016). "Ülke İmajı Kavramına Genel Bir Bakış", Türkiye'nin Uluslararası İmajı, Elif Yıldız & Tuba Gültekin, Konya, Atlas Akademi.

Bölme, S. M. & Ulutaş, U. (2011). Birleşmiş Milletler'de Filistin Oylaması: Devlete Doğru mu? SETA Analiz, 44, 1-21.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 377 (V) Sayılı ve 3 Kasım 1950 Tarihli "Barış İçin Birleşme" Kararı, BM Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara, 2002.

Canbolat, S. C. (2007). İmaj-Gerçek ve İşlevsellik Bağlamında Eleştirel Bir Uluslararası İlişkiler Çözümlemesi Üzerine, Gazi Akademik Bakış, 1(1), 1-24.

Çakmak, H. (2013). "One Minute Krizi", Türk Dış Politikasında 41 Kriz, (Haydar Çakmak, Ed.) Ankara, Kripto Yayınevi.

Duran, H. & Karaca A. (2011). Tek Parti Dönemi Türk-Arap İlişkileri, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(3), 2003-216.

Emir İ.Y. (2003). Kitle İletişiminde İmaj, İstanbul: İletişim Kitapları.

Eravcı, H. M. (2010). Avrupa'da Türk İmajı (XVI-XIX. Asır İngiltere Örneği), Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları.

Erhan, Ç. & Kürkçüoğlu Ö. (2013a). "Batı Bloku Ekseninde Türkiye, Ortadoğu'yla İlişkiler, Filistin Sorunu", Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, (Baskın Oran, Ed.), Cilt 1 1919-1980, İstanbul, İletişim Yayınları, 635-640.

Erhan, Ç. & Kürkçüoğlu Ö. (2013b). "Batı Bloku Ekseninde Türkiye, Ortadoğu'yla İlişkiler, Arap Olmayan Devletlerle İlişkiler", Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, (Baskın Oran, Ed.) Cilt 1, 1919-1980, İstanbul, İletişim Yayınları, 641-647.

Erhan, Ç. & Kürkçüoğlu Ö. (2013c). "1960-1980 Görelî Özerklik Dönemi, Ortadoğu'yla İlişkiler, Arap Olmayan Devletlerle İlişkiler", Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, (Baskın Oran, Ed.) Cilt 1 1919-1980, İstanbul, İletişim Yayınları, 796-800.

Erhan, Ç. & Kürkçüoğlu Ö. (2013d). "1980-1990: Batı Blok'u Ekseninde Türkiye, Ortadoğu'yla İlişkiler, Arap Olmayan Devletlerle İlişkiler", Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, (Baskın Oran, Ed.), Cilt 2, 1980-2001, İstanbul, İletişim Yayınları, 149-151.

Erhan, Ç. & Kürkçüoğlu Ö. (2013e). "Küreselleşme Ekseninde Türkiye, Ortadoğu'yla İlişkiler, Arap Olmayan Devletlerle İlişkiler", Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, (Baskın Oran, Ed.), Cilt 2, 1980-2001, İstanbul, İletişim Yayınları, 568-576.

Esmer, A. Ş. & Sander, O. (1996). "İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Politikası", Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995), Ankara, Siyasal Kitabevi, 137-185.

Erkmen, S. (2011). Filistin'in BM Macerası: İki Adım İleri Bir Adım Geri, Ortadoğu Analiz, 3(34), 8-21.

Erol, M. S. & Oğuz, S. (2012). "Soğuk Savaş Döneminde Türkiye Coğrafyasının Türkiye'nin Dış Politikasına Olan Etkisi", Türk Dış Politikasında Güvenlik Arayışları, (Mehmet Seyfettin Erol ve Ertan Efeğil, Ed.), Ankara/İstanbul, Barış Kitap, 1-30.

Gültekin, B. (2005). Türkiye'nin Uluslararası İmajında Yükselen Değerler ve Eğilimler, Selçuk İletişim, 4(1), 126-140.

Heywood, A. (2011). Küresel Siyaset, Çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir, Ankara, Adres Yayınları.

Kanat, K. B. (2015). Netenyahu'nun Ziyareti Gölgesinde ABD-İsrail İlişkileri, SETA Perspektif, 92, 1-6.

Karaosmanoğlu, A. L. (2008). "Türkiye'nin NATO'ya Girişi", Türk Dış Politikası 1919-2008, (Haydar Çakmak, Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 503-506.

Kasım, K. (2000). Soğuk Savaş Dönemi Sonrası ABD-İsrail İlişkileri, 21. Yüzyıl Enstitüsü Avrasya Dosyası, 6(2), 121-138.

Kemiksiz, N. (2017). Filistin Sorunu, Anka Enstitüsü, Filistin Raporu, 1-33.

Kürkçüoğlu, Ö. (1972). Türkiye'nin Arap Ortadoğu'suna Karşı Politikası (1945-1970), Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 27(2), 249-251.

Lewis, B. (2011). Ortadoğu, (Selen Y. Kölay, Çev.) Ankara, Arkadaş Kitabevi.

Macmahon, R. J. (2003). Soğuk Savaş, (Sinem Gül, Çev.) Ankara, Dost Kitabevi.

Mazıcı, E. T. & Kodal T. (2015). Kültürel Diplomasi Aracılığıyla Ülke İmajı: Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Perspektifinden Bir Araştırma, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(39), 965-974.

Mearsheimer J. J. & Walt, S. M. (2009). İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası, (Hasan Kösebalaban, Çev.) İstanbul, Küre Yayınları.

Nye, J. S. (2005). Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç, (Reyhan İnan Aydın, Çev) Ankara: Elips Kitap.

Özdağ, Ü. (2011). Ankara ile Tel Aviv Arasındaki Kriz Ne Kadar Gerçek? 21. Yüzyıl Dergisi, 25, 21-30.

Özdemir, H. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 63(3), 113-144.

Özkan, A. (2015). 21. Yüzyılın Stratejik Vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi İmkanları, Stratejik Rapor 70, 15.

Özkoç, Ö. (2009). Savaş ve Barış: Doksanlı Yıllarda Filistin-İsrail Sorunu, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 64(3), 167-195.

Pappe, I. (2011). "Tarihin Demetleri: ABD'nin Filistin Sorunu'na Müdahil Oluşu", Yaşamla Ölüm Arasında Gazze Dünden Bugüne Filistin Sorunu, (Frank Barat, Ed.), (Taylan Doğan & Ali Kemal Saysel, Çev.) İstanbul, Bgst Yayınları.

Pınar, L. (2017). "Neorealizm Bağlamında Türk Dış Politikası 1945-1965", Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kuramları ve Sorunlarına Temel Yaklaşımlar, (Sibel Turan & Nergiz Özkural Köroğlu, Ed), Londra, TP London, 21-36.

Roskin, M. G. & Berry, N. O. (2014). Uluslararası İlişkiler U. İ'nin Yeni Dünyası, (Özlem Şimşek, Çev.) Adres Yayınları.

Sander, O. (2011). Siyasi Tarih 1918-1994, Ankara, İmge Kitabevi.

Semin, A. (2017). Trump'ın Kudüs Kararı ve Avrupa'nın Petrol Kaygısı, Ortadoğu, 1379, 1-7.

Sander, O. (2013). Türkiye'nin Ortadoğu Politikası, (Melek Fırat, Der.) Ankara, İmge Kitabevi.

Sönmezoğlu, F.; Güneş H. & Keleşoğlu E. (2015). Uluslararası İlişkilere Giriş, İstanbul, Der Yayınları.

Sönmezoğlu, F. (2015). İki Savaş Sırası ve Arasında Türk Dış Politikası 1914-1945, İstanbul, Der Yayınları.

Şahin, İ.; Şahin C. & Yüce, S. (2014). Birinci Dünya Savaşı Sonrası İngiltere'nin Irak'ta Devlet Kurma Çabaları, Akademik Bakış, 8(15), 105-132.

Şahin, İ.; Şahin, C. & Şükür, İ. (2015). Ortadoğu'da Emperyalist Güçlerin Gizli Oyunu: Sykes Picot Anlaşması, International Journal of Social Sciences, 38, 241-262.

Şahin M. (2010). ABD-İsrail İlişkileri: Böyle Dost Düşman Başına, Ortadoğu Analiz, 2(21), 39-45.

Turan, S. (2008). "Türkiye'nin NATO'ya Girişi", Türk Dış Politikası 1919-2008, (Haydar Çakmak, Ed.), Ankara, Platin Yayınları, 507-517.

Türkkahraman, M. (2004). Günümüzün Büyüsü İmaj ve Gerçek Hayat, Sosyoloji Konferansları Dergisi, 30, 1-14.

Uslu, N. (2000). Türk-Amerikan İlişkileri, Ankara, 21. Yüzyıl Yayınları.

Uzer, U. (2011). Türkiye-İsrail İlişkilerinde Bunalım, Ortadoğu Etütleri, 2(2), 137-168.

Yağmurlu, A. (2007). Halkla İlişkiler Yöntemi Olarak Kamu Diplomasisi, İletişim: Araştırmaları, 5(1), 9-38.

Yerdelen, B. K. (2017). Uluslararası İlişkilerde İmaj Kavramı ve Batı Nostaljisindeki Bir Aksaklık Olarak Türk İmajı, Karadeniz, 35, 43-63.

Yılmaz, M. (2012). Türk Blog ve Forum Ortamlarında 'One Minute' Çıkışı Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(20), 315-332.

Gazeteler / Newspapers

BBC News (2017). Kudüs Tasarısı ABD'nin Tehdidine Rağmen BM Genel Kurulunda 128 Oyla Kabul Edildi, (21.12.2017).

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42447809>

Cumhuriyet (2017a). Trump Kudüs'ü İsrail'in Başkenti Olarak Tanıdı, (6.12.2017).

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/881139/Trump__Kudus_u_israil_in_baskenti_olarak_tanidi.html

Cumhuriyet (2017b). ABD Kudüs Tasarısını Veto Etti, (18.12.2017).

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/888749/ABD__Kudus_tasarisini_veto_etti.html

Diriliş Postası, (2017). BM "Kudüs Tasarısı"nı Kabul Etti, (21.12.2017).

<https://www.dirilispostasi.com/dunya/bm-kudus-tasarisini-kabul-etti-5a785cfc18e540432e75a7df>

Hürriyet (2017). ABD Gerilimi Tırmandırıyor...Veto Etti, (18.12.2017).

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-abd-gerilimi-tirmandiriyor-veto-hazirligi-40682470>

Milliyet (2017). Son Dakika: BM Kudüs Tasarısı Oylaması Sonuçları Belli Oldu! İşte Ülkelerin Verdikleri Oylar! (21.12.2017).

<http://www.milliyet.com.tr/son-dakika-kudus-oylamasinda-gundem-2577142/>

Sabah (2017). ABD'nin Vetosundan Sonra Süreç Nasıl İşleyecek? (10.12.2017).

<https://www.sabah.com.tr/gundem/2017/12/19/abdnin-vetosundan-sonra-surec-nasil-isleyecek>

Star (2017). BM Kudüs Oylama Sonuçlarına Göre ABD İsrail Ne Söyledi Kudüs Nerede Neden Bu Kadar Önemli, (23.12.2017).

<http://www.star.com.tr/yasam/bm-kudus-oylamasi-son-dakika-karari-kudus-nerede-tarihi-onemi-nedir-haber-1288541/>

Yeniçağ (2017). Dünya BM'nin Kudüs Kararını Nasıl Gördü? (22.12.2017).

<http://www.yenicaggazetesi.com.tr/dunya-bmnin-kudus-kararini-nasil-gordu-180094h.htm>

Yeni Şafak (2017). Kudüs Tasarısı 377'ye Göre BM Genel Kuruluna Taşınacak, (18.12.2017).

<https://www.yenisafak.com/dunya/kudus-tasarisi-377ye-gore-bm-genel-kuruluna-tasinacak-2938051>